

راهی به سوی آموزش شطرنج پایه

ویراستار
کاوه هنری

تدوین و گردآوری
پرهام هنری

ACHMAZ

فروشگاه تخصصی شطرنج

WWW.ACHMAZSTORE.IR

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد

راهی به سوی

آموزش شطرنج پایه

فروشگاه تخصصی شطرنج

تدوین و گردآوری

پرهام هنری

WWW.ACHMAZSTORE.IR

ویراستار

کاوه هنری

انتشارات فرزین

سرشناسه :	هنری، پرهام، ۱۳۶۴
عنوان و نام پدیدآور :	راهی به سوی آموزش شطرنج پایه / تدوین و گردآوری پرهام هنری، ویراستار کاوه هنری
مشخصات نشر :	تهران: فرزین، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری :	۲۳۲ ص. مصور
فروست :	هنر، آموزش شطرنج
شابک :	۹۷۸-۶۰۰-۵۰۱۷-۵۳-۳
وضعیت فهرست نویسی :	فیبا
موضوع :	شطرنج--راهنمای آموزشی
موضوع :	شطرنج--قواعد
شناسه افزوده :	هنری، کاوه، ۱۳۳۲، ویراستار
رده بندی کنگره :	G۷۱۴۴۵/۵۹۲ ۱۳۹۲
رده بندی دیویی :	۷۹۴/۱۰۷
شماره کتابشناسی ملی :	۳۲۶۶۴۶۷

فرزین
انتشارات فرزین

راهی به سوی آموزش شطرنج پایه

تدوین و گردآوری: پرهام هنری

ویراستار: کاوه هنری

چاپ پنجم: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۵۰۰

چاپ و صحافی: طیف نگار

بها: ۱۸۰۰۰ تومان

ISBN: 978-600-5017-53-3

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۱۷-۵۳-۳

انتشارات فرزین: خیابان انقلاب، ابتدای خیابان دانشگاه، شماره ۱۷۴

تلفن فروشگاه: ۰۶ ۲۴ ۴۶ ۶۶-۶۶ ۱۷ ۵۸ ۷۴

مقدمه:

فراگیری اصول بازی شطرنج ارتقای سطح توانایی یک بازیکن مبتدی به یک بازیکن پیشرفته و حرفه ای را در پی دارد و دستیابی به مهارت‌های فنی این بازی را میسر می گرداند.

این کتاب مجموعه ای از اصول مقدماتی شطرنج می باشد و حاصل تجربیات چند ساله گردآورنده و مشورت با مربیان کار آزموده در امر آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها تدوین گردیده است.

خواننده این کتاب با مطالعه، حل کردن نمونه‌های تدوین شده عملاً بر توان محاسباتی خود افزوده و همزمان با ایده های مختلف روبه رو خواهد شد. با تشکر از مادرم سرکار خانم روشنک روشن طبری و پدرم آقای کاوه هنری که مرا با نظرات خود در گردآوری این مجموعه یاری نمودند.

پرهام هنری

فروشگاه تخصصی شطرنج Parham_honari@yahoo.com

WWW.ACHMAZSTORE.IR

فهرست مطالب

فصل اول:

۹	تاریخچه شطرنج
۱۱	شطرنج و ادبیات
۱۲	فواید شطرنج

فصل دوم:

۱۵	شناخت صفحه شطرنج
۱۶	معرفی خطوط مهم صفحه شطرنج
۱۷	نام گذاری خانه ها
۱۹	آشنایی با حرکت مهره ها
۳۶	ارتقای پیاده
۳۷	حرکت در بازی
۳۹	ارزش نسبی مهره ها
۴۲	حمله کردن
۴۵	دفاع کردن
۴۹	خانه های مشترک

فصل سوم:

۵۷	کیش
۶۱	راه های رفع کیش

۶۴ قلعه

۶۵ استثنائات مربوط به قلعه

۶۵ شرایط قلعه

۶۷ مات

۶۷ نحوه ثبت حرکت

۸۲ بردن یا مساوی کردن

۸۷ آن‌پاسان

فصل چهارم:

۹۱ مات های (مقدماتی)

۱۰۰ تعویض

فصل پنجم: تخصصی شطرنج

۱۰۳ ضعف ها

۱۰۴ تاکتیک برخاست

۱۰۴ کیش برخاست

۱۰۸ حمله برخاست

۱۱۱ کیش دوگانه

۱۱۴ حمله در یک خط

۱۱۸ آچمزی

۱۲۲ حمله چند گانه

۱۲۹		قر بانی
۱۳۳		حمله به مهره مدافع
۱۳۵		به دام الذاختن
۱۳۸		جلب
۱۴۰		ضعف عرض آخر
		فصل ششم:
۱۴۵		آشنایی با الگوهای مائی
۱۵۴		وسط بازی
۱۵۹		انواع پیاده ها
۱۶۲		مربع پیاده ای
۱۶۵		محاسبه تعداد حرکتهای و خانه ها
۱۶۷		مربع متغییر
۱۶۸		تقابل
۱۷۰		نقش شاه در آخر بازی
۱۷۰		خانه موثر پیاده آزاد
۱۷۲		تقابل مستطیلی
۱۷۲		پیاده ستون رخ
۱۷۴		مانور مارپیچ
۱۷۶		آخر بازی شاه و پیاده در حال ترفیع مقابل شاه و وزیر

۱۷۷	مربع گوشه شکسته
۱۸۰	دو پیاده متصل در برابر یک پیاده
۱۸۲	سوار و یک پیاده در مقابل شاه
	فصل هفتم:

۱۸۷	مراحل یک بازی
۱۸۸	اصول گسترش
۱۸۹	گسترش هفتمند
۱۹۷	شروع بازی ناپلئونی
۱۹۷	دفاع ناپلئونی
۱۹۸	گشایش های باز
۱۹۹	گشایش های نیمه باز
۲۰۰	گشایش های بسته
۲۰۱	گامبی یا قربانی پیاده
۲۰۳	چند شروع بازی
۲۰۷	جواب مسائل کتاب

فصل اول

تاریخچه شطرنج ...

این مسأله که شطرنج دقیقاً در چه زمانی و در کجای جهان پدیدار شد کاملاً مشخص نیست ما فقط می‌توانیم با تکیه بر مدارک معتبر در مورد شطرنج و تاریخچه‌ی آن قضاوت کنیم.

از لحاظ تاریخی قدیمی‌ترین کتابی که در آن از شطرنج صحبت می‌شود کارنامه‌ی اردشیر بابکان است و قدیمی‌ترین قهرمان غیر رسمی جهان اردشیر بابکان می‌باشد. تاریخ شطرنج برای نخستین بار در سال ۱۹۱۳ میلادی در دانشگاه آکسفورد منتشر شد.

بخش هشتم این کتاب به شطرنج در ایران و دوره‌ی ساسانیان مربوط می‌شود و در آن کتاب و تحقیق می‌توان دریافت کارنامه‌ی اردشیر بابکان قدیمی‌ترین سند مدون موجود در مورد شطرنج است. بسیاری از افراد جایگاه پیدایش شطرنج را هند می‌دانند زیرا فردوسی نقل کرده است در زمان ساسانیان کاروانی برای دادن خراج به ایران آمد آنان همراه خود یک بازی آورده بودند به نام چترنگ و از ایرانیان خواستند تمام قوانین آن را حل کنند. اگر نتوانستند خراجی بیش از معمول را به پذیرند و اگر قادر نبودند نیمی از خراج را به آنان ببخشند.

بزرگمهر در اندک زمانی به تمام قوانین شطرنج دست یافت و در مقابل آن تخته نرد را ابداع کرد. اگر خوب دقت کنید نرد با شطرنج قابل قیاس نیست. زیرا آنچه در شطرنج وجود ندارد حساب احتمالات می‌باشد اما در نرد دو تاس داریم که هر کدام اعداد یک تا شش را دارند و پس از ریختن تاس و باتوجه به اینکه چگونه نشیند تکلیف بازی مشخص می‌شود پس در اینجا با حساب احتمالات سروکار داریم. اگر به نام مهره‌ها دقت کنیم کلمه شاه در ایران مورد استفاده بوده است و در هند، راجا و مهاراجا داریم. در اغلب نقاط جهان از کلمه‌ی شاه استفاده می‌شود.

مثلا در فرانسه به شطرنج اشه می‌گویند و به زبان آلمانی این بازی را شاخ می‌نامند. همچنین در چکسلواکی شاخی و در زبان روسی شاخمات که همان شاه مات می‌باشد، نامیده می‌شود.

عده‌ای وجودفیل در شطرنج را دلیل عدم ریشه‌ی ایرانی آن می‌دانند اما اگر به کتاب‌های تاریخی رجوع کنیم در زمان ساسانیان خسرو پرویز برای بازدید از سپاه در مقابل صف فیل‌ها قرار می‌گرفت، پس در سپاه قدیم ایران فیل حضور داشته است. واژه‌ی رخ در فارسی معانی فراوانی دارد دلیر و پهلوان، ارابه، مرغی افسانه‌ای که قهرمانان را در مواقع بحرانی مورد حمایت قرار می‌داد مانند سیمرغ افسانه‌ای/ کیش یا کشت/ این عمل راکشتن مهره نیز می‌نامند ولی هنگامی که شاه در مسیر ضرب مهره‌های قرار می‌گرفت گفتن کیش به عنوان هشدار اجباری بود (امروزه کیش را اعلام نمی‌کنند) مات به معنی مبهوت شدن است که فرد قادر به هیچ گونه واکنشی نباشد. تمام این واژگان حکایت از ریشه ایرانی شطرنج دارد.

شطرنج و اروپا:

هنگامی که اعراب به ایران حمله کردند با شطرنج در ایران آشنا شدند و در مسیر فتح اروپا پشت اسب‌ها و شترهای خود شطرنجی به نام غایبانه که در آن مهره موجود نیست و هر حرکت غلط و غیر ممکن موجب باخت می‌شود، را بازی می‌کردند، اروپاییان پس از فتح اسپانیا به دست مسلمانان با این بازی آشنا شدند. از آنجایی که پاپ دین اسلام را باطل می‌دانست و معتقد بود که اسلام می‌خواهد دین بر حق مسیحیت را نابود کند، مسلمانان را نماینده‌ی شیاطین و این بازی را، بازی شیاطین نامید و آن را ممنوع اعلام کرد. شطرنج در اروپا دچار تغییراتی شد و حرکت قلعه و آن پاسان به آن اضافه شد و بعد در زوایای پنهان کلیساها رشد کرد، به شکلی که کشیشی به نام لویز شروع بازی جدیدی را ابداع کرد که به نام خودش

نامیده شد. بعدها در زمانی که شطرنج در ایران دوران زوال را پیمود (به خصوص در دوران زندیه به بعد) در اروپا به اوج رونق خود رسید.

شطرنج و ادبیات:

ما در اغلب اشعار شعرای خود با اشعار شطرنجی رو به رو می‌شویم که در آن از اصطلاحات ظریف و دقیق شطرنجی استفاده شده است که نشانه‌ی آشنایی کامل آنان با این بازی می‌باشد. چند مثال:

پیاده چو بینی برکناره
چو فرزین شد تو را گیرد سواره

(منظور ترفیع پیاده است)

دل که کنون بیدق است
باش که فرزین شود

چون که به پایان رسد
هفت بیابان او

(خاقانی/وفات ۵۹۵ ه.ق)

(منظور از هفت بیابان هفت عرضی می‌باشد که گذشتن از آن مشکل است)

هان ای دل عبرت بین از دیده عبرکن هان

ایوان مدائن را آینه عبرت دان

از اسب پیاده شو بر نطع زمین رخ نه

زیر پی پیلش بین شه مات شده نعمان

نی نی که چو نعمان بین پیل افکن شاهان را

پیلان شب و روزش کشته زپی دوران

ای بس شه پیل افکن کافکند به شه پیلی

شطرنجی تقدیرش در مات گه هرمان

(خاقانی)

خواجه عبدالله انصاری در کتاب مناجات نامه خود با خدا راز و نیاز می‌نماید.

الهی بر این بساط پیاده‌ایم رخ به هر که آوریم اسب جفا بر ما می‌تازد از آن که فرزین طاعت همه کج رواست. الهی در آن ساعت که در شاه مات اجل در مانده باشیم از دیو پیل صورت ما را در امان خود نگهداری.

شطرنج هم علم است هم هنر و هم ورزش:

علم است چون در آن می‌توان فرضیه ارائه داد فرضیه را در عمل هنگام بازی آزمایش کرد و به نتایج متشابه دست یافت می‌دانیم که علوم از ریاضی تا علوم انسانی، از علم محض به علوم نسبی طبقه بندی می‌شود، شطرنج عین ریاضیات است و در آن هیچ گونه حساب احتمالات دخیل نمی‌باشد. شطرنج هنر است زیرا در آن خلاقیت وجود دارد و ما می‌توانیم یک مات یا یک ترکیب زیبا خلق کنیم حتی مسائلی بنام مینیاتورهای شطرنج وجود دارد که قدیمی‌ترین آنها بنام مینیاتور دلارام مربوط به قرن هفتم می‌باشد. (باید بدانیم دلارام زنی ایرانی است.) شطرنج ورزش است زیرا دارای تمام قوائد یک مسابقه، یعنی پیکار رو در رو برای شکست حریف، دآوری و مسابقات بین‌المللی می‌باشد.

فوائد شطرنج:

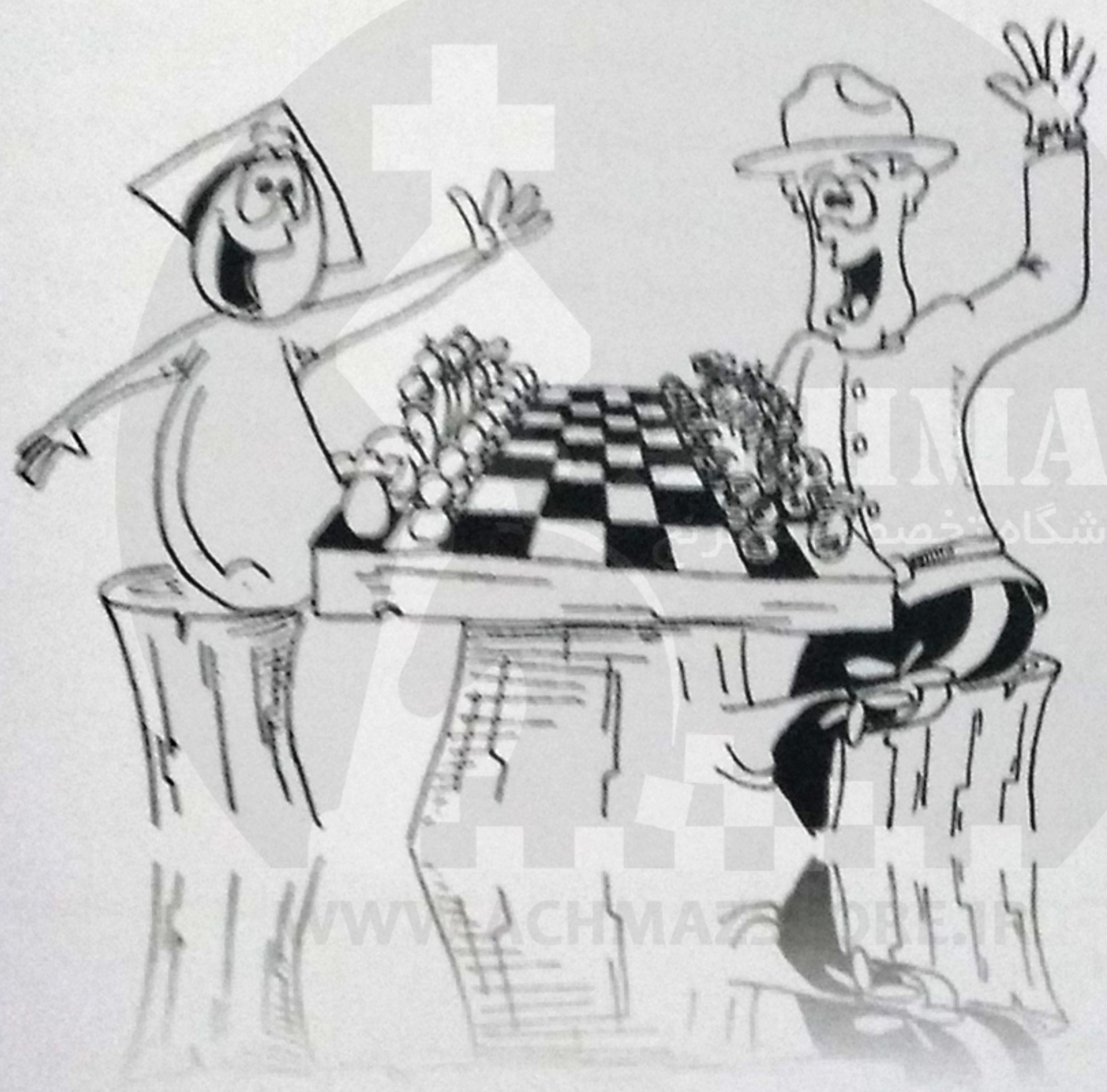
شطرنج در رشد و شکوفایی ذهن کودکان بسیار موثر است و به آنان منطق و طریقه تفکر صحیح را می‌آموزد.

نشاط و جنبش لازمه زندگی یک کودک و نوجوان است، شطرنج به آنها می‌آموزد که چگونه ساعتی را در آرامش به تفکر بپردازند.

شطرنج عین زندگی است و ما باید آن را مدیریت کنیم، شطرنج مدیریت را از همان دوره کودکی به آنان می‌آموزد. قدرت، صبر و تحمل را بالا می‌برد. قدرت جنگندگی و مبارزه در مقابل مشکلات را به آنان می‌آموزد بدون آنکه از مشقت و زور استفاده کنند.

شطرنج در بزرگسالان هم مغز را فعال نگه می‌دارد بطوریکه در آمریکا و اروپا برای گذراندن دوران نقاهت دوران پس از عمل جراحی مغز برای بهبود سریع‌تر پزشکان بازی شطرنج را توصیه می‌کنند.

WWW.ACHMAZ.DIR

انتشارات فرزین ناشر تخصصی کتاب‌های شطرنج

ISBN 978-600-5017-53-3

فروشگاه: خیابان انقلاب، ابتدای خیابان دانشگاه، شماره ۱۷۴ تلفن: ۶۶۱۷۵۸۷۴ دفتر مرکزی: ۶۶۴۶۲۴۰۶